

De potentie van preventie

Preventie is een belangrijk doel van de Jeugdwet. De overheid ziet het voorkomen van problemen als een manier om de zorgvraag van kinderen, jongeren en ouders te verminderen. Uit de eerste evaluatie van de Jeugdwet blijkt dat gemeenten nog nauwelijks zijn toegekomen aan het investeren in preventie¹. Met als gevolg dat de vernieuwing van het jeugdstelsel moeilijk van de grond komt en een verdere stijging van het zorggebruik op de loer ligt². Die cirkel is te doorbreken door de inzet van effectieve preventie.

Wat is preventie?

Preventie is problemen voorkomen, beginnende problemen in goede banen leiden en voorkomen dat problemen terugkomen. Voor preventie kunnen scholen, jeugdgezondheidszorg, kinderopvang, jongerenwerk, lokale teams en zorgaanbieders kiezen uit een breed palet aan interventies³ en programma's. Preventie kent drie niveaus:

1. *Universele preventie*: voor alle kinderen en jongeren en hun opvoeders, bijvoorbeeld *Taakspel* en *PAD*, voor het versterken van de sociale en emotionele competenties van leerlingen op de basisschool.
2. *Selectieve preventie*: voor groepen kinderen, jongeren en opvoeders met een verhoogd risico op problemen, bijvoorbeeld *Home Start* en *Incredible Years*, voor het versterken van de opvoedvaardigheden van ouders, bijvoorbeeld leren omgaan met opstandig gedrag van hun kind.
3. *Geïndiceerde preventie*: voor individuele kinderen, jongeren en opvoeders met een verhoogd risico op problemen en voor jeugdigen en opvoeders met een beginnend probleem, bijvoorbeeld *Grip op je dip* en *Op Koers* voor het leren omgaan met depressie en angstklachten.

Hoe effectief is preventie?

Om het antwoord op deze vraag goed te onderbouwen heeft het Nederlands Jeugdinstituut een literatuuronderzoek gedaan: [Effecten van preventie in het jeugdveld](#). Kort samengevat:

- Uit verschillende internationale overzichtsstudies blijkt dat preventie in het algemeen kleine effecten heeft op het voorkomen van problemen en het in goede banen leiden van beginnende problematiek⁴.
- In Nederland is vooral onderzoek gedaan naar de effectiviteit van preventieve interventies. Ook die blijkt vaak beperkt. Daar staat tegenover dat de preventieve activiteiten vaak weinig intensief en goedkoop zijn en een groot bereik hebben⁵.
- Een deel van deze interventies is opgenomen in de databank Effectieve Jeugdinterventies. Voor rond de veertig preventieve interventies zijn er aanwijzingen voor effectiviteit⁶.
- Het effect van preventie is moeilijk te bewijzen omdat de gevolgen nooit helemaal zijn toe te schrijven aan de preventiemaatregel. Bovendien meten veel onderzoeken de effecten op de korte termijn, terwijl de effecten van preventie vaak pas later zichtbaar worden.

Wat is nodig voor geslaagde preventie?

Het succes van een preventieve interventie hangt voor een groot deel af van de pedagogische kwaliteit van de omgeving waarin een kind opgroeit. Een kind met angstklachten dat een cognitieve gedragsinterventie volgt, heeft daarnaast bijvoorbeeld baat bij de steun van zijn ouders, bij het meedoen op de voetbalclub en bij een veilig klimaat in de klas.

Preventie werkt het best als kinderen en jongeren een sterke basis hebben. Dit betekent voldoende steun van ouders en medeopvoeders, zoals familie, vrienden, buurtgenoten, vrijwilligers, kinder- en jongerenwerkers, leerkrachten en pedagogisch medewerkers. Een sterke basis betekent ook dat ouders steun ervaren bij het opvoeden van hun kinderen en met eenvoudige opvoedvragen makkelijker terecht bij medeopvoeders^{7 8 9}. De kans dat kinderen en jongeren gezond, veilig en kansrijk opgroeien wordt vergroot door sociale binding, erkenning, waardering voor positief gedrag, steun van belangrijke volwassenen en basisvoorzieningen in de omgeving¹⁰.

Hoe zorg je ervoor dat preventie werkt?

Preventie werkt als het concreet bijdraagt aan het oplossen van een specifiek probleem zoals schoolverzuim, kindermishandeling of depressie. Bij schoolverzuim is bijvoorbeeld nodig:

- Scherp krijgen wat de belangrijkste vraagstukken zijn in een wijk, school of buurt
Verzamel betrouwbare data, formuleer doelgericht een gezamenlijke ambitie en verbind daar meetbare maatschappelijke resultaten aan, bijvoorbeeld minder leerlingen die verzuimen. Bepaal wie wat moet doen om met jongeren, ouders, onderwijs, jeugdgezondheidszorg, jongerenwerk, leerplicht, lokale teams en jeugdzorg te werken aan een gezamenlijke preventieve aanpak om schoolverzuim tegen te gaan.
- Zorgen voor een samenhangende aanpak
Kies niet voor losse projecten, maar voor een aanpak met aandacht voor het pedagogisch klimaat, individuele steun, partnerschap met ouders, mentorcontact en het ontwikkelen van talenten zoals via sport, spel en culturele activiteiten.
- Interventies inzetten waarvan bekend of onderbouwd is dat ze werken
Zet gericht de meest werkzame interventies in die passen bij het type verzuim. Blijf het verzuim en de gekozen aanpak voor leerlingen periodiek evalueren zodat tijdig kan worden bijgestuurd.

Rotterdam Groeit en Wijkprogrammering

Onder de titel *Rotterdam Groeit* (<https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/jeugd/>) voert de gemeente Rotterdam een goed onderbouwd samenhangend preventiebeleid op basis van wetenschappelijke inzichten en een sterke datastructuur. De stedelijke aanpak is per wijk vertaald in een doelgerichte aanpak onder de noemer *Wijkprogrammering*. De achterliggende visie is dat een goed onderbouwde en samenhangende preventieve aanpak tot grotere resultaten leidt dan een versnipperde inzet.

Vervolg: Rotterdam Groeit en Wijkprogrammering

Om een goed beeld te krijgen van wat er speelt bij kinderen en gezinnen worden hierover op wijkniveau structureel data verzameld in het Rotterdamse dashboard *Staat van de Jeugd*. Per wijk vervullen gebiedsadviseurs een spilfunctie tussen beleid en praktijk. Zij zijn getraind om zelf een wijkanalyse te maken en trends en problemen in de wijk te signaleren. De wijkanalyse wordt vervolgens gedeeld en gedeuid met alle betrokken partners uit de wijk zoals welzijnswerk, scholen, jongerenwerk, wijkagent en inwoners. Een wetenschappelijk gefundeerd model maakt duidelijk welke beschermende- en risicofactoren de meeste impact hebben op de beoogde resultaten. De gebiedsadviseurs zijn in staat om met dit factorenmodel in de praktijk te werken en weten welke problemen met elkaar samenhangen en welke investeringen het meest lonen. Met de wijkpartners formuleren zij per wijk specifieke meetbare en scherpe maatschappelijke resultaten. Zij bespreken met de partners hoe die kunnen bijdragen aan het maatschappelijk resultaat. Samen bepalen zij welke interventies, activiteiten en voorzieningen nodig zijn om dat resultaat te bereiken. Om zicht te houden op wat werkt voeren ze structureel gesprekken met de aanbieders over de resultaten en hoe die zijn te verbeteren.

De meest recente *Staat van de Jeugd* laat zien dat kinderen, kansrijker, veiliger en deels gezonder opgroeien dan bij de start van *Rotterdam Groeit* in 2014/2015.

Wat levert preventie financieel op?

Versterking van preventie kan leiden tot een kostenbesparing omdat daardoor minder kinderen en opvoeders intensievere jeugdzorg nodig hebben^{11 12}. Een Rotterdamse studie laat zien dat het versterken van pedagogische basisvoorzieningen en vormen van universele preventie duidelijk bijdragen aan het verminderen van het beroep op jeugdzorg en de kosten daarvan. Het gaat bijvoorbeeld om interventies die met steun van de gemeente via het onderwijs en in de buurt met een groot bereik en tegen relatief lage kosten zijn uit te voeren, zoals *Taakspel*, *Kanjertraining* en *Thuis op Straat*. Veel besparingen bleken op andere beleidsterreinen dan de jeugdzorg te liggen, bijvoorbeeld op school- en arbeidsverzuim en de inzet van justitie en gezondheidszorg.

Conclusie: het investeren waard

Effectieve preventie kan bij kinderen en jongeren problemen voorkomen, beginnende problematiek in goede banen leiden en voorkomen dat problemen terugkomen. Bovendien kan het een kostenbesparing opleveren omdat minder kinderen en opvoeders intensievere zorg nodig hebben. Losse preventieve interventies hebben een klein effect, maar alle kleine effecten samen vermenigvuldigen zich tot een omvangrijk en duurzaam resultaat als:

- de preventieve aanpak doelgericht en samenhangend is,
- preventieve interventies worden gebruikt waarvan de werkzaamheid bekend is
- en deze interventies goed worden uitgevoerd.

Noten

¹ Friele, Bruning, Bastiaanssen, Boer de, Bucx, Groot de, Pehlivan, Rutjes, Sondeijker, Yperen van, Hageraats, (2018). Eerste evaluatie Jeugdwet. Den Haag: ZonMw.

² Yperen van, T., Van de Maat, A., & Prakken, J. (2019). Het groeiend jeugdzorggebruik. Duiding en aanpak. Nederlands Jeugdinstituut.

³ <https://www.nji.nl/nl/Databank/Effectieve-Jeugdinterventies/Interventies-bij-veelvoorkomende-vragen-en-problemen>. Een overzicht van het landelijk aanbod van erkende interventies voor tien veelvoorkomende vragen en problemen bij opgroeien en opvoeden.

⁴ Tuenter, T., Van den Berg, B. & Bastiaanssen, I. (2021). Effectiviteit van preventie in het jeugdveld. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

⁵ Yperen van, T., Van de Maat, A., & Prakken, J. (2019). Het groeiend jeugdzorggebruik. Duiding en aanpak. Nederlands Jeugdinstituut.

⁶ <https://www.nji.nl/nl/Databank/Effectieve-Jeugdinterventies/Interventies-bij-veelvoorkomende-vragen-en-problemen>

⁷ Hermanns, J. (2009). Het opvoeden verleerd. Amsterdam: Vossiuspers UvA.

⁸ Ince, D., Kalthoff, D. (2020) Opgroeien en opvoeden. Normale uitdagingen voor kinderen, jongeren en hun ouders. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

⁹ Winter, M. (2015). Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

¹⁰ Ince, Van Yperen & Valkestijn (2018). Top 10 beschermende factoren. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

¹¹ Yperen, T. van & Bartelink, C. (2014). Het Centrum voor Jeugd en Gezin, wat werkt? Utrecht: Nji. Spit, W. e.a. (2017). Effectieve preventie Rotterdam. Business case en Maatschappelijke kosten-batenanalyse. Rotterdam/ Utrecht: Ecorys/Nji

¹² Kann-Weedage, D. et al. (2019). Effectieve preventie Rotterdam. Business case en maatschappelijke kosten-batenanalyse (Update). Rotterdam / Utrecht: Ecorys / Nederlands Jeugdinstituut.